

JEZIČNA ANALIZA ISUSOVA SUSRETA S PRVIM UČENICIMA U HRVATSKOM PRIJEVDU EVANĐELJA

Jelena Dorđević

Filozofski fakultet
Sveučilište u Splitu
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
jelena@ffst.hr

UDK 27-247:811.163.42'25
<https://doi.org/10.34075/cs.60.1.7>
Izvorni znanstveni rad
Rad zaprimljen 1/2025

Sažetak

*U ovome će se radu analizom jezičnih obilježja istražiti novoza-
vjetni događaj u kojem Isus susreće i okuplja svoje prve učenike. Isti je
događaj opisan u svim četirima kanonskim evanđeljima. Cilj je ukaza-
ti na sličnosti i razlike među evanđeljima s obzirom na leksičke i sint-
taktičke odrednice. Svi su ulomci (Mt 4,18–22; Mk 1,16–20; Lk 5,1–11;
Iv 1,35–42) analizirani na osnovi hrvatskoga prijevoda Novoga zavje-
ta B. Dude i J. Fućaka zbog njegove najšire kulturološke i liturgijske
uporabe. Mjerama leksičke složenosti odredit će se leksička raznoli-
kost i leksička gustoća svakoga teksta te će ih se usporediti s mjera-
ma za cjelovita evanđelja. Na sintaktičkoj će se razini analizirati riječi
kao sintaktičke jedinice i rečenice. Naposljetku će se analizom tema
zastupljenih u prikazu ovoga događaja međusobno usporediti evan-
đelja po redcima te će se utvrditi na koji se način različitošću jezičnih
izbora utjecalo na sadržajnu i semantičku razinu teksta.*

Gljučne riječi: evanđelja, prvi učenici, leksik, sintaksa, semantika.

1. UVOD

Biblija, jedno od najvažnijih i najutjecajnijih djela svjetske knji-
ževnosti, kulture i religije, predstavlja neprestani predmet istraži-
vanja različitih znanstvenih disciplina. Njezina je složenost čini ne
samo religijskim tekstom nego i književnim i lingvističkim predlož-
kom neprocjenjive vrijednosti jer se postanak mnogih jezika i nji-
hovah idiomu vezuje uz prve prijevode. Tako je, primjerice, Bratulić
ukazao na važnost prijevoda Biblije za razvoj hrvatskoga književnog
jezika i hrvatske književnosti.¹ Osim toga, Biblija uključuje različite

---

¹ Josip Bratulić, *Jezik hrvatske književnosti i Biblija*, u: Marijan, Vugdelija (ur.) *Biblija – knjiga Mediterana par excellence, zbornik radova s međunarodnoga znan-
stvenoga skupa u Splitu*, Književni krug, Split, 2010., 609–615.

književne žanrove, o čemu je detaljnije pisao Slavić, ukazujući na intertekstualnost u drugim djelima svjetske književnosti.² Često je se dovodi u vezu s razvojem usmene književnosti, o čemu je detaljno pisao Botica proučavajući najprije biblijske teme u hrvatskoj usmenoj književnosti, nakon čega je temi pristupio šire te istražio ostale slojeve tradicijske kulture.³ Dakako, odnosom Biblije i književnosti bavili su se i mnogi inozemni autori i autorice.⁴ Razvoj lingvističkih i interdisciplinarnih istraživanja na izvornom jeziku ili u prijevodima na druge jezike rezultirao je neprestanim otkrićima unutar biblijskih tekstova. Jezik i logiku Biblije istraživalo se ukazujući na pretpostavke pomoću kojih su proučavatelji Biblije na Zapadu pristupali čitanju.⁵ Sa stajališta suvremenih jezikoslovnih teorija i pristupa ističe se Christo H. J. van der Merwe, koji se bavio značenjem koristeći se pojmom semantičkog potencijala.⁶

Posebno mjesto u kršćanskoj Bibliji imaju evanđelja, ključni dio Novog zavjeta, koja prenose teološke poruke o životu i učenju Isusa Krista, ali i odražavaju društvene, jezične i povijesne okolnosti vremena njihova nastanka. Evanđelja su jedinstvena i po svom jezičnom izrazu, strukturi i narativnim tehnikama. Predaja ih pripisuje Mateju, Marku, Luki i Ivanu, pa se često radi kratkoće metonimijski i navode imenom pretpostavljena autora, što će biti slučaj i u ovome radu.

Poznato je kako su prva tri kanonska evanđelja zbog sličnosti nazvana sinoptičkima (od grčkog σύν/*sin* – ‘zajedno’ i όψις/*opsis* – ‘promatranje’⁷) jer događaje uglavnom prikazuju s istoga općega stajališta i literarno su međuzavisni. Mnoštvo autora i u jezičnim analizama provedenim na različitim jezicima navodi razlike između Ivanova evanđelja i ostalih triju u strukturi, sadržaju i stilu.⁸ U

² Dean Slavić, *Biblija kao književnost*, Školska knjiga, Zagreb, 2016.

³ Stipe Botica, *Biblija i hrvatska tradicijska kultura*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.

⁴ U pitanju su sljedeći autori: Peter Bracher, *The Bible and Literature. The English Journal*, 61 (1972.) 8, 1170–1175; David Norton, *A History of the Bible as Literature*. Cambridge, Cambridge University Press, UK, 1993.; George J. Ordich, *Reading the Bible as Literature: A Journey*. Minnesota, Minnesota State Colleges and Universities, SAD, 2022.

⁵ Gillian R. Evans, *The Language and Logic of the Bible*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 1984.

⁶ Christo H. J. van der Merwe, *Lexical Meaning in Biblical Hebrew and Cognitive Semantics: a Case Study. Biblica* 87 (2006.) 1, 85–95.

⁷ *Grčko-hrvatski rječnik*, 7. izdanje (priredio: Milivoj Sironić), Školska knjiga, Zagreb, 2005.

⁸ Npr. Mitchell G. Reddish, *An Introduction to the Gospels*, Abingdon Press, Nashville, 1997.; Mark A. Matson, *The Death and Resurrection of Jesus in John and Luke. Theological Convergences. Studiorum Novi Testamenti Societas* (2011.),

evanđeljima se isprepleću elementi usmene tradicije, pjesničkih formi i povijesnih zapisa, pa interes za njih neprestano raste. Lingvističke značajke poput uporabe metafora, sinonimije, paralele i simboličkog jezika dodatno ističu univerzalnost biblijske poruke, ali i složenost njezina jezičnog izraza. Neki su strani autori računali učestalost pojavljivanja riječi u Bibliji po uzoru na grčki jezik te objavili brojne rječnike i priručnike za čitanje Novog zavjeta.⁹ U nekim je slučajevima evanđelje viđeno kao polazište za proučavanje usvajanja jezika izvornih govornika.¹⁰ Tina Mihić proučila je sinonimiju kroz sedamnaest različitih prijevoda istoga teksta evanđelja¹¹, Adriana Tomašić odnose imenica unutar gramatičkih kategorija: roda, broja, padeža te sklonidbe¹², dok je Nada Babić napravila jezično istraživanje o hrvatskim prijevodima Novoga zavjeta od 20. stoljeća¹³.

1.1. Cilj rada

U ovome će se radu istražiti događaj u kojem Isus susreće i okuplja svoje prve učenike. Sva četiri evanđelja donose taj događaj, pa ga je moguće pronaći u Matejevu (Mt 4,18–22), Markovu (Mk 1,16–20), Lukinu (Lk 5,1–11) i Ivanovu evanđelju (Iv 1,35–42). Radom će se utvrditi sličnosti i razlike među evanđeljima u hrvatskom prijevodu na osnovi usporedbe izbora vokabulara, sintaktičkih odrednica te sadržaja. Također će se utvrditi izdvaja li se (i kako) koje evanđelje od ostalih.

3–20; Zrinka Jelaska i Valentina Baričević, Leksička jednostavnost i značenjska složenost Ivanova evanđelja, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 13 (2012.), 102–137.

⁹ U pitanju su autori i naslovi kao što su: Robert E. Van Voorst, *Building Your New Testament Greek Vocabulary*, 3rd ed., Society of Biblical Literature, Atlanta, Georgia, SAD, 2001.; Thomas L. Brodie, *The Birthing of the New Testament. The Intertextual Development of the New Testament Writings*, Sheffield Phoenix Press, Sheffield, UK, 2004.; David L. Mealand, The Seams and Summaries of Luke and of Acts, *Journal of the Study of the New Testament* 38 (2016.), 482–502.

¹⁰ Valentina Baričević i Martina Kekelj, Udio vrsta riječi u tekstu na primjeru Lukina i Ivanova evanđelja, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 8 (2009.) 2, 170–182.

¹¹ Tina Mihić, Sinonimi i razlike u hrvatskim prijevodima na primjeru Lk 22, 54–62, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 13 (2012.) 1, 138–174.

¹² Adriana Tomašić, Kategorije roda, broja, padeža i sklonidbe među imenicama Matejeva evanđelja, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 13 (2012.) 1, 68–84.

¹³ Nada Babić, *Hrvatski prijevodi Novoga zavjeta od 20. stoljeća*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018.

1.2. Metodologija

Svi su ulomci (Mt 4,18–22; Mk 1,16–20; Lk 5,1–11; Iv 1,35–42) analizirani na osnovi hrvatskoga prijevoda Novoga zavjeta B. Duda i J. Fučaka zbog njegove najšire kulturološke i liturgijske uporabe, zbog čega će uključivati zaključke o jezičnim parametrima koji se odnose prvenstveno na hrvatski prijevod. Prvo su popisani leksemi i potom razvrstani na pojavnice (oblik riječi koji se pojavljuje u korpusu bez obzira na ponavljanje), natuknice (osnovni gramatički oblik riječi) i različnice (različiti oblici iste riječi koji se pojavljuju u korpusu).¹⁴ Zatim su riječi svih triju skupina podijeljene prema samoznačnosti, svojstvu imenica, glagola, pridjeva, priloga i uzvika¹⁵, što je iskazano kvantitativnim omjerima. Tako je utvrđena i leksička gustoća svakog ulomka. Nakon leksičke analize utvrđena su osnovna sintaktička obilježja svakoga ulomka. Analizirane su riječi kao sintaktičke jedinice (glagolski i imenski oblici) te rečenice (vrste i principi sklapanja surečenica u rečenicu). Potom će se analizirati na koji su se način jezični izbori u prikazu istoga događaja odrazili na semantičku razinu.

2. LEKSIČKA ANALIZA

Kao što je već navedeno, različite su analize potvrdile sličnost evanđelja u izboru glavne teme (život i djelo Isusa Krista), ali i njihovu različitost u strukturi, sadržaju i stilu. Četiri su evanđelja i u hrvatskome prijevodu različite leksičke gustoće, tj. udjela samoznačnica u pojavnicama navedenih u tablici 1. na osnovi istraživanja cjelovitih tekstova evanđelja autorica A. Tomašić i M. Brkić, iz čijega je rada tablica preuzeta.¹⁶ U ovome će se radu prilikom leksičke analize leksički parametri iz ulomaka o prvim učenicima na hrvatskom jeziku usporediti s parametrima iz cjelovitih evanđelja. Premda navedene mjere ovise o duljini teksta, leksička bi se gustoća mogla pokazati sličnom, što bi predstavljalo svojstveno obilježje nekog evanđelja.

¹⁴ Prema istraživanju: Zrinka Jelaska i Jasna Novak-Milić, Biblija kao jezikoslovna građa – gramatička i značenjska obilježja, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 13 (2012.) 1, 102–137.

¹⁵ Prema istraživanju: Zrinka Jelaska, Dvojčane podjele vrsta riječi: samoznačnost i promjenljivost, *Jezična skladnja – zbornik o šezdesetogodišnjici prof. dr. Ive Pranjkovića*, (2010.), 101–126.

¹⁶ Adriana Tomašić i Mirela Brkić, Udio vrsta hrvatskih riječi u sva četiri kanonska evanđelja, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 13 (2012.) 1, 85–101.

Tablica 1. Ukupni brojčani podatci o cjelovitim evanđeljima

	Mt	Mk	Lk	Iv
Pojavnice	16 905	10 595	18 326	14 226
Natuknice	2 227	1 713	2 622	1 487
Udio natuknica u pojavnicama	13,17 %	16,18 %	14,31 %	10,45 %
Broj samoznačnih pojavnica	10 057	6 138	10 530	7 219
Udio samoznačnih pojavnica	59,49 %	57,90 %	57,50 %	50,75 %
Broj samoznačnih natuknica	2 115	1 599	2 481	1 247
Udio samoznačnih natuknica	94,97 %	93,30 %	94,60 %	83,86 %

U ovome su radu definirani leksički parametri u prikazu događaja u kojemu Isus susreće i okuplja svoje prve učenike. Brojčani odnosi pojavnica, različnica i natuknica za navedeni događaj prikazani su u tablici 2.

Tablica 2. Broj i udio pojavnica, natuknica i različnica u događaju o prvim učenicima

	Mt 4,18–22	Mk 1,16–20	Lk 5,1–11	Iv 1,35–42
Pojavnice	74	69	180	129
Različnice	53	48	141	104
Natuknice	44	45	116	71
Udio različnica u pojavnicama	71,62 %	69,57 %	78,33 %	80,62 %
Udio natuknica u pojavnicama	59,46 %	65,22 %	64,44 %	55,03 %

2.1. Duljina teksta

Tekst je o prvim učenicima u Lukinu evanđelju najdulji, ima najveći broj pojavnica – 180, a najmanje ih ima Markovo evanđelje – 69, dakle, kraće je za nešto više od dvaput. Markovu je brojčano najbliže Matejevo evanđelje sa 74 pojavnica, što znači da je taj tekst dulji za svega 5 pojavnica, odnosno Markovo je evanđelje po duljini 87,34 % Matejeva. Ivanovo je evanđelje najdulje nakon Luki-

na: sadrži 129 pojavnice, što znači da je gotovo dvostruko dulje od Markova (53,49 %).

U odnosu na cjelovito evanđelje duljina je reprezentativna, jer najkraće Markovo evanđelje ovdje također ima najkraći tekst, a najdulje Lukino i ovdje ima najdulji tekst. Međutim, redoslijed je od najkraćeg prema najduljem nešto drukčiji jer je u ovim ulomcima redoslijed po duljini: Marko, Matej, Ivan, Luka, a u cjelovitim je evanđeljima taj redoslijed: Marko, Ivan, Matej, Luka.

2.2. Morfološka raznolikost

Odabrani tekst Lukina evanđelja ima najviše različitih izraza, tj. 141 različnicu, ali njihov je udio u pojavnicama 78,33 %, što znači da je morfološki manje raznolik od Ivana; Ivanov tekst ima 80,62 % različnica u pojavnicama, premda zbog nešto kraćeg teksta ima manji broj različnica: 104. Što se tiče ostale dvojice sinoptika, oni su slični i po broju različnica i po udjelu te su morfološki manje raznoliki od Luke i Ivana. Markov tekst tako ima najmanje različnica: 48, pri čemu je udio različnica u pojavnicama 69,57 %, a Matej je malo raznolikiji, premda veoma sličan Marku: ima 53 različnice te 71,62 % različnica u pojavnicama. Najraznolikiji je, dakle, Ivanov, a najmanje je morfološki raznolik Markov tekst.

2.3. Leksička raznolikost

Odabrani tekst iz Mateja evanđelja sadrži najmanji broj natuknica – 43, a Lukin najviše – 116, tj. nešto više od polovice Matejeva broja natuknica. Tekst iz Markova evanđelja duljinom je najbliži Mateju, a najbliži mu je i po broju natuknica – 44 (97,73 %). Odnosi Matejeva i Markova evanđelja u ovom su ulomku osobito zanimljivi jer Markov tekst ima najmanje pojavnica, a drugi je po broju natuknica, premda samo za jednu natuknicu više u odnosu na Mateja. Treći je po duljini Ivan, sa 71 natuknicom (60,56 % Markova broja natuknica).

Udio natuknica u pojavnicama kod Mateja je 59,46 %, kod Marka je 65,22 %, kod Luke 64,44 %, a kod Ivana 55,03 %. Odnos natuknica i pojavnica pokazuje leksičku raznolikost, što znači da je, unatoč najkraćem tekstu i najmanjem broju natuknica, Markov tekst leksički najraznolikiji, a Ivanov najmanje raznolik. Jednak je i redoslijed u odnosu na cjelovito evanđelje: Marko (16,18 %), Luka (14,31 %), Matej (13,17 %), Ivan (10,45 %). Dakle, tekst je Markova evanđelja, iako najkraći, morfološki i leksički najraznolikiji, a Ivano-

va morfološki i leksički najmanje raznolik, što je u skladu s općim obilježjima evanđelja prema istraživanju Jelaska i Baričević¹⁷.

2.4. Leksička gustoća

Najviše je samoznačnih pojavnica u Lukinu tekstu (110), a najmanje u Markovu (41). Ivan je po broju samoznačnih pojavnica odmah iza Luke (74), a Matej je veoma sličan Marku (46). Dakle, prema broju pojavnica sinoptici Matej i Marko veoma su slični. U odnosu na cjelovita evanđelja brojčani su podatci donekle reprezentativni. Kod cjelovitih je redosljed malo drukčiji: Luka (10 530), Matej (10 057), Ivan (7 219), Marko (6 138). Broj samoznačnica u odnosu na pojavnice označava leksičku gustoću teksta. Brojčane vrijednosti i udjeli samoznačnih i suznačnih pojavnica u tekstovima o prvim učenicima iz svih evanđelja prikazani su u tablici 3. Najgušći je prema udjelu samoznačnih pojavnica Matejev tekst (62,16 %), a najrjeđi Ivanov (57,36 %), što odgovara i udjelima u cjelovitim evanđeljima.

Tablica 3. Broj i udio samoznačnih i suznačnih pojavnica u događaju o prvim učenicima

	Mt 4,18– 22	Mk 1,16–20	Lk 5,1–11	Iv 1,35–42
Broj samoznačnih pojavnica	46	41	110	74
Broj suznačnih pojavnica	28	28	70	55
UKUPNO	74	69	180	129
Udio samoznačnih pojavnica	62,16 %	59,42 %	61,11 %	57,36 %
Udio suznačnih pojavnica	37,84 %	40,58 %	38,89 %	42,64 %

Udio samoznačnih natuknica pokazuje nešto drukčije rezultate. Brojčane vrijednosti i udjeli samoznačnih i suznačnih natuknica prikazani su u tablici 4.

¹⁷ Navedena opća obilježja pronađena su u sljedećem radu: Zrinka Jelaska i Valentina Baričević, Leksička jednostavnost i značenjska složenost Ivanova evanđelja. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 13 (2012.), 102–137.

Tablica 4. Broj i udio samoznačnih i suznačnih natuknica u događaju o prvim učenicima

	Mt 4,18–22	Mk 1,16–20	Lk 5,1–11	Iv 1,35–42
Broj samoznačnih natuknica	31	32	85	49
Broj suznačnih natuknica	13	13	31	22
UKUPNO	44	45	116	71
Udio samoznačnih natuknica	70,45 %	71,11 %	73,28 %	69,01 %
Udio suznačnih natuknica	29,55 %	28,89 %	26,72 %	30,99 %

Najveći je udio kod Luke (~ 73 %), a najmanji kod Ivana (~ 69 %). Sinoptici su po ovome vrlo slični (udjeli samoznačnih natuknica kreću se od ~ 70 % do ~ 73 %), ali zanimljivo je da, kad su u pitanju natuknice, Ivanovo evanđelje nije osobito različito u odnosu na sinoptička evanđelja – evanđelja variraju u samo 4 %.

3. SINTAKTIČKA ANALIZA

U ovome će se dijelu rada analizirati riječi kao sintaktičke jedinice i rečenice u hrvatskome prijevodu evanđelja. U kontekstu riječi utvrdit će se glagolski i imenski oblici kao obilježja sintaktičke složenosti. Glagolski oblici mogu biti lični i nelični, pri čemu su lični oblici glagolska vremena i načini, a nelični infinitiv, glagolski pridjevi, glagolski prilozi i glagolske konstrukcije. Kod imenskih će se oblika pozornost usmjeriti na padežne uloge u evanđeljima. Polazište za analizu bit će *Gramatika hrvatskoga jezika*¹⁸, ali, iako su u njoj padežne funkcije usmjerene na sintaktičko, za potrebe ovoga rada analizirat će se semantičko svojstvo, pa će nominativ subjektivi biti nominativ vršitelj, akuzativ izravnoga objekta bit će akuzativ predmeta i sl. Kod rečenica će se uz količinu i vrstu proučiti i princip uvrštavanja surečenica u rečenicu (koordinacija i subordinacija)¹⁹.

¹⁸ Josip Silić i Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.

¹⁹ Ivo Pranjković, *Hrvatska skladnja: rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2002.

3.1. Riječi kao sintaktičke jedinice

3.1.1. Glagolski oblici

U hrvatskome prijevodu kod Mateja i Marka zabilježeno je ukupno 15 primjera glagolskih oblika. Kao dulji ulomak, Lukin sadrži i veći broj glagolskih oblika, njih 49, a Ivanov 35.

Matej – Od ukupno 15 primjera glagolskih oblika, 13 je ličnih, a 2 su nelična. Pritom je među ličnim oblicima 12 oblika koje ubrajamo u glagolska vremena i 1 primjer koji ubrajamo u načine. Dominantno je vrijeme prezent, koji je zabilježen 6 puta (*bacaju, kaže, ostave, podu...*), a 2 su puta zabilježeni oblici koji su u hrvatskom jeziku jednaki u prezentu i aoristu (*ugleda, ugleda*)²⁰. Prezent je, dakle, nedvojbeno zabilježen u 50 % oblika. U Matejevu je ulomku i jedan zabilježeni primjer aorista (*pozva*). Jednom je zabilježen imperfekt (*bijahu*) i jednom perfekt (*su krpali*). Od glagolskih je načina jednom upotrijebljen imperativ (*hajdete*). Od neličnih oblika dvaput je zabilježen glagolski prilog – 1 prošli (*pošavši*), 1 sadašnji (*prolazeći*). Dakle, glagolski su oblici u Matejevu ulomku ~ 87 % lični, a ~ 13 % nelični, pri čemu je među ličnima udio vremena ~ 92 %, a načina ~ 8 %.

Marko – Marko ima potpuno jednak broj glagolskih oblika kao i Matej, a razlika je Markova teksta u odnosu na Matejev jedino u učestalosti glagolskih vremena. Tako je 3 puta zabilježen prezent (*ribare, ostave, otidu*), 3 puta glagolski oblik jednak u prezentu i aoristu (*ugleda, reče, ugleda*), 3 puta aorist (*ostaviše, podoše, pozva*), 1 put imperfekt (*bijahu*), 1 put perfekt (*su krpali*) i 1 put futur I. (*učiniti ću*). Od glagolskih načina jednom je zabilježen imperativ (*hajdete*). Od neličnih su oblika zabilježena jednaka dva primjera kao kod Mateja – 2 glagolska priloga, 1 prošli, 1 sadašnji (*prolazeći, pošavši*). Dakle, baš kao i kod Mateja, u Markovu je ulomku ~ 87 % ličnih oblika i ~ 13 % neličnih, pri čemu ~ 92 % ličnih čine glagolska vremena, a ~ 8 % načini.

Luka – Od 49 je oblika 46 ličnih, a 3 su nelična. Od ličnih su oblika 42 puta zabilježeni primjeri uporabe glagolskih vremena, a 4 puta glagolskih načina. Od glagolskih je vremena dominantan aorist, koji je zabilježen 13 puta, što, ne računajući oblike koji su isti u prezentu i aoristu, čini minimalno 30 % udjela u glagolskim vremenima. Nedvojbeni su primjeri aorista: *poučavaše, ulovismo, učiniste, uhvatiše, mahnuše...* 8 je primjera koji su oblikom jednaki

²⁰ Dakako, prema kontekstu je moguće zaključiti o kojem je vremenu riječ unutar teksta, ali bez zabilježenih naglasaka u hrvatskom je jeziku riječ o tvorbeno jednakom glagolu.

u prezentu i aoristu: *spazi, uđe, zamoli, otisne...* Prezent je zabilježen 5 puta (*čuje, stoje, sjedne, dođu, sam*), perfekt 4 (*se gurao, bila je, smo se trudili, se razdirale*), pluskvamperfekt 3 (*bili izašli, (bili) ispirali, bijaše se zapanjio*), imperfekt 2 (*stajaše, bijahu*) i futura 1. 2 puta (*bacit ću, ćeš loviti*). Različitost je u odnosu na ostale uporaba pluskvamperfekta. Od glagolskih je načina 4 puta zabilježen imperativ (*izvezi, bacite, idi, (ne) boj se*). Od neličnih oblika jednom je zabilježen infinitiv (*pomoći*), a dvaput glagolski prilog (*vidjevši, govoreći*). Dakle, u Lukinu je ulomku ~ 94 % ličnih i ~ 6 % neličnih oblika, pri čemu ~ 91 ličnih oblika čine vremena.

Ivan – Od 35 glagolskih oblika 33 su lična, a 2 nelična oblika. Od ličnih oblika 32 puta zabilježeni su primjeri koje ubrajamo u glagolska vremena i 1 put primjer koji ubrajamo u glagolski način. Od vremena je 9 puta zabilježen prezent (*idu, tražite, znači, stanuješ, znači...*), što je ~ 30 %, čak i ako se u obzir ne uzme 9 glagolskih oblika koji su jednaki u prezentu i u aoristu (*ugleda, reče, se obazre, upita, reče, pogleda...*). Pet puta nedvojbeno je zabilježen aorist (*podoše, rekoše, vidješe...*), 5 puta perfekt (*je prolazio, bila je, su pošli...*) i 2 puta futur 1. (*vidjet ćete, zvat ćeš se*). Od glagolskih je načina jednom zabilježen imperativ (*dodite*). Od neličnih je oblika dvaput zabilježen glagolski prilog prošli (*vidjevši, čuvši*). U Ivanovu je ulomku udio ličnih oblika ~ 94 %, a ~ 97 % ličnih oblika čine glagolska vremena.

U svim je evanđeljima veći udio ličnih u odnosu na nelične oblike, što je prikazano u tablici 5.

Tablica 5. Broj i udio ličnih i neličnih glagolskih oblika u događaju o prvim učenicima

	Mt 4,18–22	Mk 1,16–20	Lk 5,1–11	Iv 1,35–42
Broj ličnih oblika	13	13	46	33
Broj neličnih oblika	2	2	3	2
UKUPNO	15	15	49	35
Udio ličnih oblika	86,67 %	86,67 %	93,88 %	94,29 %
Udio neličnih oblika	13,33 %	13,33 %	6,12 %	5,71 %

Udio ličnih oblika najveći je kod Ivana, kod koga je zabilježen i najveći udio glagolskih vremena u odnosu na ukupni broj ličnih oblika (96,97 %), što je prikazano u tablici 6.

Tablica 6. Broj i udio glagolskih vremena i načina među ličnim oblicima u događaju o prvim učenicima

	Mt 4,18–22	Mk 1,16–20	Lk 5,1–11	Iv 1,35–42
Broj glagolskih vremena	12	12	42	32
Broj glagolskih načina	1	1	4	1
UKUPNO	13	13	46	33
Udio glagolskih vremena	92,31 %	92,31 %	91,30 %	96,97 %
Udio glagolskih načina	7,69 %	7,69 %	8,70 %	3,03 %

Zanimljivi su kod ovih ulomaka potpuno jednaki udjeli kod Mateja i Marka. U svim je ulomcima dominantno vrijeme prezent, osim kod Luke, kod kojega je u hrvatskom prijevodu evanđelja čak 13 puta zabilježen aorist.

3.1.2. Imenski oblici

U ulomcima o četirima prvim učenicima nema velikoga broja različitih padeža, ali postoje određeni padeži koji se ponavljaju.

Matej – U Matejevu je evanđelju zabilježen primjer nominativa vršitelja: *oni*, primjer nominativa imenskoga: *ribari*, primjer objašnjenog (eksplikativnog) genitiva: *(ribari) ljudi*. Dominantan akuzativ predmeta, koji je uočljiv u primjerima: *(bacati) mreže*, *(ostaviti) mreže*, *(krpati) mreže*, *(ostaviti) lađu*. Upotrijebljen je lokativ mjesta: *u lađi* i instrumental društva: *s ocem*.

Marko – S obzirom na iznimnu sličnost s Matejevim ulomkom, tekst Markova evanđelja također sadrži primjere nominativa vršitelja: *Isus*, *oni*, primjer nominativa imenskoga: *ribari*, primjer objašnjenoga genitiva: *(ribari) ljudi* i primjere akuzativa predmeta: *(ostaviti) mreže*, *(krpati) mreže*, *(ostaviti) oca*. Upotrijebljen je lokativ mjesta: *u lađi* i instrumental društva: *s nadničarima*.

Luka – Lukin tekst sadrži nominativ vršitelj: *narod*, *on*, *Šimun*, nominativ imenski: *čovjek*, genitiv s prijedlogom 'od' u spoju u kojem označava jedan predmet koji se izdvaja iz skupa drugih predmeta: *(jednu) od lađa* i genitiv dijelni (partitivni) za označavanje količine: *(mnogo) riba*. Brojni su primjeri akuzativa predmeta: *(poučavati) mnoštvo*, *(baciti) mreže*, *(ispirati) mreže*, *(izvući) lađe...* Upotrijebljen je i akuzativ s prijedlogom 'za' kojim je određena funkcija predmeta: *(mreže) za lov* te vremenski akuzativ: *svu noć*. Vokativ je obraća-

nja: *Učitelju*. Upotrijebljen je lokativ mjesta: *na lađi* i instrumental društva: *s njime*.

Ivan – U Ivanovu je evanđelju na samom početku zabilježen genitiv pokazivanja iza tzv. prezentativa 'evo': (*evo*) *Jaganjca Božjega*. Uočljiv je i primjer nominativa vršitelja: *dvojica, Ivan*, nominativa imenskoga: *Andrija, Šimun*, genitiva posvojnog: *brat Šimuna Petra*. Ipak, kao i kod ostalih, dominantan je akuzativ, i to akuzativ predmeta: (*čuti*) *riječi, (naći) Mesiju* te vremenski akuzativ: *onaj dan*. Upotrijebljen je vokativ obraćanja: *Učitelju*. Instrumental je društva: *s dvojicom*.

Dakle, u svim je evanđeljima upotrijebljen nominativ vršitelj, nominativ imenski, akuzativ predmeta i instrumental društva. U sinoptičkim je evanđeljima zabilježen lokativ mjesta. Po dva evanđelja sadrže genitiv objasnidbeni (Mt; Mk), vremenski akuzativ (Lk; Iv) i vokativ obraćanja (Lk; Iv). Ostali zabilježeni padeži jedinstveni su za to evanđelje.

3.2. Rečenice

U ulomku o prvim učenicima u Matejevu i Markovu evanđelju ukupno je 6 rečenica, u Lukinu 15, a u Ivanovu 12. Sve su različitih razina složenosti.

Matej – U ulomku o četirima prvim učenicima iz Matejeva evanđelja ukupno je 6 rečenica, od čega je 1 jednostavna, 2 nezavisnosložene te 3 višestruko složene. Od jednostavnih rečenica zabilježen je primjer jednostavne proširene rečenice (*Pozva i njih.*). U tekstu su i dvije nezavisnosložene sastavne rečenice: *Oni brzo ostave mreže i pođu za njim. te Oni brzo ostave lađu i oca te pođu za njim*. Zabilježen je i upravni govor, koji je uveden principom implicitne subordinacije: *I kaže im: „Hajdete za mnom, učinit ću vas ribarima ljudi!”* Unutar navedenoga upravnog govora upotrijebljena je implicitna koordinacija kod koje nema odnosa sintaktičke obvezatnosti. Primjer je toga i rečenica: *Pošavši odande, ugleda druga dva brata, Jakova Zebedejeva i brata mu Ivana: u lađi su sa Zebedejem, ocem svojim, krpali mreže*. Neke su rečenice višestruko složene. Primjerice, uvodna rečenica ulomka: *Prolazeći uz Galilejsko more, ugleda dva brata, Šimuna zvanog Petar i brata mu Andriju, gdje bacaju mrežu u more; bijahu ribari*. sadrži prvu glavnu surečenicu, a zatim zavisnosloženu atributnu izričnu koja je atipično uvedena veznikom 'gdje' te naposljetku drugu glavnu surečenicu koja je uvedena principom implicitne koordinacije.

Marko – Ulomak iz Markova evanđelja, kao i Matejev, sadrži 6 rečenica koje su posve jednake po vrsti. Od jednostavnih je rečeni-

ca zabilježen primjer: *Odmah pozva i njih*. Uvodna rečenica Markova ulomka *I prolazeći uz Galilejsko more, ugleda Šimuna i Andriju, brata Šimunova, gdje ribare na moru; bijahu ribari*, sadrži prvu glavnu surečenicu, zatim zavisnosloženu atributnu izričnu koja je, kao i kod Mateja, atipično uvedena veznikom 'gdje' te naposljetku drugu glavnu surečenicu koja je uvedena principom implicitne koordinacije. Implicitnom je koordinacijom uvedena i surečenica u sklopu višestruko složene rečenice: *Pošavši malo naprijed, ugleda Jakova Zebedejeva i njegova brata Ivana: u lađi su krpali mreže*. U tekstu su i dvije nezavisnosložene sastavne rečenice: *Oni odmah ostaviše mreže i podoše za njim*, te *Oni ostave oca Zebedeja u lađi s nadničarima i otiđu za njim*. Primjer je upravnoga govora uvedena principom implicitne subordinacije: *I reče im Isus: „Hajdete za mnom i učinit ću vas ribarima ljudi!”* Za razliku od Matejeva ulomka u kojem je unutar upravnoga govora upotrijebljena implicitna koordinacija, kod Marka je unutar upravnoga govora zabilježena glavna i nezavisnosložena sastavna surečenica; uvedene su principom eksplicitne koordinacije.

Luka – Ulomak o četirima prvim učenicima kod Luke je najduži. Sadrži 15 rečenica različitih razina složenosti, 2 su jednostavne, 1 je nezavisnosložena, 3 su zavisnosložene, a 9 je višestruko složenih. Jednostavne su proširene rečenice: *Grešan samo čovjek, Gospodine!* i *Odsada ćeš loviti ljude!* (u sklopu upravnoga govora). Primjer je nezavisnosložene sastavne rečenice: *Sjedne te iz lađe poučavaše mnoštvo*. Zabilježena je i zavisnosložena objektna zahtjevna surečenica u primjeru: *Mahnuše drugovima na drugoj lađi da im dođu pomoći*. Najčešće su pak višestruko složene rečenice. Primjer je rečenice uvedene implicitnom koordinacijom koja slijedi nakon glavne i nezavisnosložene sastavne sljedeći: *Učiniše tako te uhvatiše veoma mnogo riba; mreže im se gotovo razdirale*. Ipak, najčešći su primjeri u sklopu kojih se unutar višestruko složene rečenice principom implicitne subordinacije uvodi upravni govor. Primjerice, rečenica: *Kada dovrši pouku, reče Šimunu: „Izvezi na pučinu i bacite mreže za lov.”* višestruko je složena rečenica koja uključuje zavisnosloženu vremensku surečenicu, zatim glavnu, a zatim surečenicu koja uključuju upravni govor (uveden implicitnom subordinacijom) unutar kojega postoji glavna i nezavisnosložena sastavna surečenica.

Ivan – Ivanov ulomak sadrži 12 rečenica. Sve se rečenice razlikuju po stupnju složenosti, pri čemu su 2 jednostavne, 1 nezavisnosložena, 1 zavisnosložena, a 8 je višestruko složenih. Ivanov ulomak započinje jednostavnom proširenom rečenicom: *Sutradan opet stajaše Isus s dvojicom svojih učenika.*, nakon koje slijedi višestruko složena rečenica koja uključuje glavnu, atributnu odnosnu

te sastavnu surečenicu, nakon koje je upravni govor uveden implicitnom subordinacijom: *Ugleda Isusa koji je onuda prolazio i reče: „Evo Jaganjca Božjega!”* Postoji još primjera implicitne subordinacije (npr. *Oni mu rekoše: „Rabbi” – što znači: „Učitelju – gdje stanuješ?”; „Zvat ćeš se Kefa!” – što znači: „Petar – Stijena“*). Riječ je, dakle, o tekstu koji sadrži različite rečenične strukture.

4. SEMANTIČKA ANALIZA

U sljedećem će se dijelu rada odrediti bitne sličnosti i razlike u sadržaju odabranih tekstova. Radi preglednosti analizirani će se događaj svesti na nekoliko dijelova, koji će se nazvati 'stavkama' (kako bi ih se razjednačilo s općom imenicom 'dio'). Stavke će biti označene velikim slovima.

4.1. Struktura ulomaka

U događaju u kojem je riječ o Isusovu susretu s prvim učenicima zabilježeno je ukupno 7 stavki (A – H), iako ih nijedno evanđelje nema toliko, raspon je od 2 do 5, navedene su u (1).

- (1) A – prostorni kontekst i okolnosti događaja
- B – ribolov
- C – propovijed u lađi
- D – izravni poziv učenicima da ga slijede na Njegovu putu
- E – odnos Isusa i Petra
- F – susret s Isusom i boravak u Isusovu domu
- G – reakcije prvih učenika
- H – odnos Jakova i Ivana s ocem

Od ukupno 8 stavki najviše ih imaju sinoptička evanđelja (5), a najmanje Ivanovo (3). Ivanovo se evanđelje izdvaja od sinoptičkih u izboru događaja, na što će se u ovom dijelu rada skrenuti pozornost. Upravo iz tog razloga samo je jedna stavka zajednička svim evanđeljima – reakcije prvih učenika (G). Najviše je sličnosti u Matejevu i Markovu evanđelju, pa njihova evanđelja imaju čak pet zajedničkih stavki: prostorni kontekst i okolnosti događaja (A), ribolov (B), izravni poziv učenicima da ga slijede na Njegovu putu (D), reakcije prvih učenika (G) te odnos Jakova i Ivana s ocem (H). Lukino evanđelje sa sinoptičkima dijeli tri zajedničke stavke (A B G), ali izdvaja se od ostalih u prikazu detalja događaja, pa među sinopticima ima dvije stavke koje su jedinstvene za ovo evanđelje: propovijed u lađi (C) te odnos Isusa i Petra (E). Ivanovo je evanđelje jedinstveno u odno-

su na ostala i ima samo tri stavke, od čega je jedinstvena stavka – susret s Isusom i boravak u Isusovu domu (F). To ga u potpunosti izdvaja od sinoptičkih evanđelja jer je susret s prvim učenicima prikazan u drukčijim okolnostima od onih koje su prikazali sinoptici.

Prisutnost stavki u evanđeljima pri prikazu ovoga događaja u tablici je 7a i 7b.

Tablica 7a. Stavke pojedinih evanđelja o prvim učenicima redom

		1	2	3	4	5	6	7	8
Matej	5	A	B	/	D	/	/	G	H
Marko	5	A	B	/	D	/	/	G	H
Luka	5	A	B	C	/	E	/	G	/
Ivan	3	/	/	/	/	E	F	G	/

Tablica 7b. Stavke pojedinih evanđelja o prvim učenicima po zastupljenosti

		1	2	3	4	5	6	7	8
Matej	5	G	A	B	D	H	/	/	/
Marko	5	G	A	B	D	H	/	/	/
Luka	5	G	A	B	/	/	E	C	/
Ivan	3	G	/	/	/	/	E	/	F

Dakle, za prikaz događaja ključno je bilo spomenuti: reakcije prvih učenika (G). U sljedećem dijelu rada usporedit će se evanđelja prema stavkama uzimajući u obzir da svaka stavka ne sadrži jednaku količinu redaka, odnosno da sva evanđelja nisu jednake dužine.

4.2. Usporedba po stavkama i redcima

4.2.1. Prostorni kontekst i okolnosti događaja (A)

Sinoptička evanđelja u prikazu događaja u kojemu Isus poziva prve učenike da ga slijede nude prostorni kontekst i okolnosti događaja. U (2) usporedno su navedene stavke A u tim trima evanđeljima.

(2)

Matej Prolazeći **uz Galilejsko more**, ugleda dva brata (...) (Mt 4,18)

Marko **I** prolazeći **uz Galilejsko more**, ugleda Šimuna i Andriju (...) (Mk 1,16)

Luka **Dok** se jednom oko njega gurao narod da čuje riječ Božju, stajao on **pokraj Genezaretskog jezera**. (Lk 5,1)

Galilejsko more vs. Genezaretsko jezero – U svim se evanđeljima javljaju toponimi koji radnju smještaju u prostorni kontekst – Matejevo i Markovo evanđelje navode jedan toponim, a Lukino navodi drugi. Toponim naveden kod Luke zapravo je samo još jedan od naziva za isti toponim koji rabe Matej i Marko. Naime, Galilejsko more / Galilejsko jezero naziva se još Tiberijadsko jezero (Tiberijsko jezero), Genezaretsko jezero ili jezero Kineret (Kinaretsko jezero). Prema predaji, Genezaret je njegov stariji naziv nastao prema nazivu grada koji je tada postojao uz njegovu obalu, a obuhvaćao je plodnu ravnicu na njegovoj zapadnoj obali.²¹ Kineret ili Keneret zapravo je utvrda na njegovoj sjeverozapadnoj obali prema kojoj su ga također nazivali, a spominje se još u egipatskim izvorima.²² Kod Mateja i Marka uz toponim je upotrijebljen prijedlog *uz* (prijedlog s akuzativom), a kod Luke prijedlog *pokraj* (prijedlog s genitivom) – oba se prijedloga rabe kako bi se izrazilo neposrednu blizinu nekom mjestu.

Prolaziti vs. stajati – U prikazu Isusova djelovanja kod Mateja i Marka upotrijebljen je predikatni proširak, tj. glagolski prilog sadašnji, i to glagola kojim je naglašeno kretanje: *prolaziti*, čime se postiže dojam dinamičnosti. S druge strane, kod Luke je upotrijebljen glagol u imperfektu, i to statični glagol: *stajati*, čime je naglašen statični položaj Isusa u odnosu na mnoštvo koje se kretalo. Imperfekt označava vremensku i aspektnu neodređenost – ne zna se otkad je tu stajao niti koliko dugo. Radnje su distancirane i nepovezane – narod se gura, a Isus stoji naizgled nevezano za njih i njihova očekivanja. Tek u sljedećem retku (Lk 5,2) započinje konkretna radnja, a uvodi je se novim glagolskim vremenom.

Uvođenje događaja – Uočljive su i razlike pri uvođenju novog događaja – Matej događaj započinje koristeći se predikatnim proširkom, tj. glagolskim prilogom sadašnjim, Marko *biblijskim* ²³, kojim se ujedno nadovezuje na prethodno, a Luka vremenskim veznikom *dok*, koji označava istovremenost – dakle, uz njega se navodi kon-

²¹ August Augustinovich, *Povijest Isusova. Povijesna sinopsa Evanđelja. (prijevod sa španjolskoga) 1.*, SOUR Svjetlost, Sarajevo, 1984., 295.

²² Skupina autora, *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., 154.

²³ Termin je pri analizi biblijskoga stila uveo Ivo Pranjković. Riječ je o naslovu: Ivo Pranjković, Hrvatski jezik i biblijski stil. U: Krešimir Bagić, ur. *Raslojavanje jezika i književnosti: zbornik radova 35. seminara Zagrebačke slavističke škole.*, FF press, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb (2006.), 23–32.

kretni podatak da se Isusovo stajanje pored jezera zbivalo istovremeno s naguravanjem naroda.

4.2.2. Ribolov (B)

Sinoptička evanđelja pronalazak prvih učenika vezuju uz susret pored mjesta na kojem su ribarili, pa je druga stavka koja se spominje ribolov (B). U (3) usporedno su navedene stavke B u sinoptičkim evanđeljima.

(3)

Matej	(...) ugleda dva brata, Šimuna zvanog Petar i brata mu Andriju, gdje bacaju mrežu u more; bijahu ribari. (Mt 4,18)
Marko	(...) ugleda Šimuna i Andriju, brata Šimunova, gdje ribare na moru; bijahu ribari. (Mk 1,16)
Luka	Spazi dvije lađe gdje stoje uz obalu; ribari bili izašli iz njih i ispirali mreže. Uđe u jednu od tih lađa; bila je Šimunova pa zamoli Šimuna da malo otisne od kraja (...) Kada dovrši pouku, reče Šimunu: „Izvezi na pučinu i bacite mreže za lov.” Odgovori Šimun: „ Učitelju, svu smo se noć trudili i ništa ne ulovismo, ali na tvoju riječ bacit ću mreže.” Učiniše tako te uhvatiše veoma mnogo riba; mreže im se gotovo razdirale. Mahnuše drugovima na drugoj lađi da im dođu pomoći. Oni dođoše i napuniše obje lađe, umalo im ne potonuše. (Lk 5,2-7)

Biti ribari vs. ribariti – Matejevo i Markovo evanđelje slični su u prikazu ovoga događaju, prate se i redosljedom i načinom pisanja. Sva sinoptička evanđelja ističu ribarenje kao aktivnost kojom su se prvi učenici bavili. Matejevo evanđelje navodi da je Isus ugledao Šimuna i Andriju, a za njihovu je radnju upotrijebljena sintagma prijelaznog glagola i izravnog objekta u kombinaciji s priložnom oznakom mjesta, kojom se označava cilj, a potom je bez uporabe veznika dodana jednostavna rečenica koja se sastoji od imenskog predikata i koja ukazuje na zanimanje učenika: *biti ribari* (Mt 4,18). Markovo evanđelje pak sadrži jednostavan glagol *ribariti* za izražavanje aktivnosti prvih učenika.

Šimun Petar – Matejevo evanđelje jedino je koje navodi da su Šimuna zvali Petar, što je važno za razumijevanje šireg konteksta (objašnjenje za to ponuđeno je pri analizama stavki E i G).

Tijekom vs. nakon ribolova – Lukino evanđelje razlikuje se od ostalih dvaju sinoptičkih jer je radnja prikazana znatno detaljnije i

uključuje događaj neposredno nakon ribarenja. Kod Mateja i Marka prvi su učenici u ribolovu. Kod Luke Isus nailazi na lađu u trenutku kada je ribolov već bio završio. Tada Isus ulazi u Šimunovu lađu i propovijeda mnoštvu, a potom potiče Šimuna na novi ribolov.

Isus kao Učitelj – U Lukinu se evanđelju Šimun Isusu obraća koristeći se leksemom *učitelj*, čime ga već priznaje kao onoga kojega treba slijediti te pokazuje poniznost shvaćajući da je lov dotad bio uzaludan. (Tek nam Ivanovo evanđelje zapravo ukazuje na to da to nije bio njihov prvi susret. O tome će biti riječi pri analizi stavke F.) Petrova poslušnost u Lukinu evanđelju rezultira Isusovim čudom, tj. obilnim ulovom.

4.2.3. *Propovijed u lađi (C)*

Među detaljima koje donosi Lukino evanđelje izdvaja se i trenutak u kojem Isus poučava mnoštvo, naveden je u (4).

(4)

Luka Uđe u jednu od tih lađa; bila je Šimunova pa zamoli Šimuna **da malo otisne** od kraja. Sjedne te iz lađe poučavaše mnoštvo. Kada dovrši pouku, reče Šimunu: „**Izvezi na pučinu i bacite mreže** za lov.” (Lk 5,3–4)

Povlačenje u osamu – Iz navedenih je redaka uočljivo da je Isus već započeo svoje javno djelovanje te da ga je mnoštvo ljudi već slijedilo. U evanđeljima se nerijetko izdvajaju trenutci u kojima Isus boravi među svijetom, ali i oni u kojima čini manji ili veći odmak od mnoštva. U Lukinu je evanđelju već spomenuto da je narod išao za Isusom u trenutku kada je stigao do Šimuna. Zatim je navedena Isusova molba (Lk 5,3), a može ju se shvatiti doslovno – odmaknuo se da bi ga mnoštvo bolje vidjelo i čulo, ali i preneseno – bilo koje veće djelovanje i pronicanje u Božju Riječ zahtijeva izoliranost i izdvajanje iz kruga ljudi, a tek je nakon toga moguće djelovati i činiti veće stvari. Upravo se molitva u osami ističe kao ključna molitva za svakoga čovjeka, a osobito svećenika: „Nasuprot iskustvu tjeskobne molitve u samoći, stoji molitva u osami kojoj svećenik pribjegava da bi se odmorio od buke svijeta i razlučio životne prioritete.”²⁴

Važnost pouke – Lukino evanđelje, za razliku od ostalih dvaju, u ovome ulomku naglašava i izdvaja pouku kao bitan dio Isusova javnog djelovanja želeći istaknuti da su ljudi Isusa pratili i zbog njegovih mudrih naučavanja, a ne samo zbog čudā koja je činio.

²⁴ Domagoj Runje, Svećeničko molitveno poslanje. Po četveroevanđelju, *Služba Božja* 3 (2010.), 50, 313–321.

4.2.4. *Izravni poziv učenicima da Ga slijede na Njegovu putu (D)*

Samo Matejevo i Markovo evanđelje ukazuju na to da je Isus izravno pozvao svoje prve učenike da ga slijede (D), što je navedeno u (5).

(5)

Matej (...) ugleda dva brata, Šimuna zvanog Petar i brata **mu** Andriju, gdje bacaju mrežu u more; **bijahu ribari**. I kaže im: „Hajdete za mnom, učinit ću vas ribarima ljudi!” (...) **Pošavši odande**, ugleda druga dva brata, Jakova Zebedejeva i brata **mu** Ivana: **u lađi su sa Zebedejem, ocem svojim**, krpali mreže. **Pozva i njih**. (Mt 4,18–19; 21)

Marko (...) ugleda Šimuna i Andriju, brata Šimunova, gdje ribare na moru; **bijahu ribari**. I reče im Isus: „Hajdete za mnom **i** učinit ću vas ribarima ljudi!” (...) **Pošavši malo naprijed**, ugleda Jakova Zebedejeva i **njegova** brata Ivana: u lađi su krpali mreže. **Odmah pozva i njih**. (Mk 1,16–17; 19–20)

Dvosmislenost – U hrvatskom se prijevodu bezvezničko spajanje rečenica kod Mateja i spajanje rečenica sastavnim veznikom *i* kod Marka unutar Isusova upravnoga govora može shvatiti doslovno – odnosi se na dvije uzastopne radnje, ali može označavati i svojevrsnu pogodbu, pri čemu bi zapravo bilo rečeno: *Ako pođete za mnom, učinit ću vas ribarima ljudi*.²⁵

Konkretiziranje poziva u službu – Prvotno zanimanje učenika izraženo je jednostavnom rečenicom koja sadrži samo imenski predikat, a Isusov poziv nadopunjuje, objašnjava i konkretizira poslanje učenika, pa uz imenicu *ribari* dolazi imenica u ulozi objašnjenog (eksplikativnog) genitiva – Isus ih potiče da budu *ribari ljudi*. Ista je konstrukcija upotrijebljena i u Markovu evanđelju.

Okvir kretanja – Matejeva priložna oznaka mjesta (Mt 4,21) označava polazište, a Markova (Mk 1,19) označava smjer kretanja.

Posvojnost – Braća koju Isus zatim susreće jesu Jakov i Ivan; kod Mateja je posvojnost, činjenica da je Ivan Jakovljev brat, izražena posvojnim dativom (Mt 4,21), a kod Marka posvojnomo zamjenicom (Mk 1,19).

Društvo – U Matejevu je evanđelju (Mt 4,21) odmah naglašeno gdje su se i s kime Ivan i Jakov nalazili, a u Markovu taj podatak

²⁵ Ova je razlika uočljiva u hrvatskom prijevodu na kojem se provela analiza. U grčkom izvorniku oba evanđelja imaju veznik *i*.

dobivamo tek na kraju ulomka, kada evanđelje spominje da su učenici ostavili oca u lađi i pošli za Isusom.

Usmjerenost poziva – Na kraju stavke D i u Matejevu i u Markovu evanđelju naveden je Isusov poziv Ivanu i Jakovu (Mt 4,21; Mk 1,20). Razlika je u tome što Markovo evanđelje sadrži i priložnu oznaku vremena, kojom se ukazuje na vremenski aspekt, ali i na koji ih je način Isus pozvao. Na semantičkoj razini Matejevo evanđelje u tom dijelu ostavlja dojam usputnosti, a Markovo, pojačano priložnom oznakom *odmah*, sugerira Isusovu odlučnost u namjeri da pozove i njih.

4.2.5. *Odnos Isusa i Petra (E)*

Premda ne iznose isti događaj, Lukino i Ivanovo evanđelje donose određene detalje o odnosu Isusa i Petra (E), što je navedeno u (6).

(6)

Luka (...) Uđe u jednu od tih lađa; bila je Šimunova pa zamoli Šimuna da malo otisne od kraja (...) Kada dovrši pouku, reče Šimunu: „Izvezi na pučinu i bacite mreže za lov.” Odgovori Šimun: „**Učitelju**, svu smo se noć trudili i ništa ne ulovismo, ali na tvoju riječ bacit ću mreže.” Učiniše tako te uhvatiše veoma mnogo riba; mreže im se gotovo razdirale. (...) Vidjevši to, Šimun Petar pade do nogu Isusovih govoreći: „Idi od mene! Grešan sam čovjek, Gospodine!” Zbog lovine riba što ih uloviše bijaše se zapanjio on i svi koji bijahu s njime, a tako i Jakov i Ivan, Zebedejevi sinovi, drugovi Šimunovi. Isus reče Šimunu: „Ne boj se! Odsada ćeš loviti ljude!” (Lk 5,3–6; 8–10)

Ivan On **najprije** nađe svoga brata Šimuna te će mu: „Našli smo Mesiju!” – što znači „Krist – Pomazanik”. Dovede ga Isusu, a Isus ga pogleda i reče: „Ti si Šimun, sin Ivanov! Zvat ćeš se Kefa!” – što znači „Petar – Stijena”. (Iv 1,41–42)

Petrovo suprotstavljanje Isusu / Isusovo razuvjeravanje – Stavka E donosi detalje o Petrovu karakteru, koji do izražaja dolazi i u nekim drugim dijelovima evanđelja – Petar je ponizan, ali nerijetko je i onaj koji je spreman suprotstaviti se Isusu jer još uvijek nije dovoljno zreo da bi vidio šire značenje Isusovih djela (primjerice, u trenutku kada Isus proriče da će se svi učenici sablazniti od njega, usp. Mt 26,31–33; u trenutku kada Isus odlučuje predati svoj život za otkupljenje svijeta, a Petar ga odvrća, pa mu Isus ljutito odgovara, usp. Mk 8,32–33 i sl.). U trenutku kada se Petar koleba, Isus

ga hrabri. Unutar Isusova upravnog govora (Lk 5,10) još je jednom naglašeno što će biti Petrovo poslanje.

Šimun Petar – Lukino i Ivanovo evanđelje u kontekstu ove stavke navode da je Šimun bio nazvan Petar, a tako ga je naveo i Matej u stavci B (Mt 4,18). Iz toga se može zaključiti da su ta tri evanđelja bila pisana kada se već znalo koju je zadaću Isus povjerio Petru. Međutim, tek u ulomku iz Ivanova evanđelja saznajemo da je Šimuna Petrom nazvao sam Isus (Iv 1,42). Isus je već u prvom trenutku znao koliku će važnu ulogu i odgovornost povjeriti Petru u budućnosti. Etimologija imena Petar iz grčkog je jezika; imenica *πέτρα* znači 'stijena', 'hrid', 'greben', 'pećina', 'spilja'; 'kamen'²⁶ (imenica *kefa* istoga je značenja, a dolazi iz aramejskoga). Ime se proširilo upravo kroz kršćanstvo, prije toga nije se upotrebljavalo.²⁷ Ovo je iznimno važno s obzirom na to da je Isus za vrijeme života, nakon što je Petar ukazao na Isusovu božansku narav, naglasio koliku će ulogu Petar imati pri utemeljenju Crkve: „*Ti si Petar-Stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati*” (Mt 16,18).

4.2.6. *Susret s Isusom i boravak u Isusovu domu (F)*

Ivanovo se evanđelje u prikazu događaja s prvim učenicima na prvi pogled potpuno izdvaja od sinoptičkih. Sinoptici pri predstavljanju prvih učenika spominju Isusov susret s njima u trenutku kada je Isus već počeo svoje javno djelovanje. Sinoptička evanđelja navode da je učenike potražio nakon što je Ivan Krstitelj zatvoren u tamnicu te nakon što ga je Sotona kušao u pustinji. Ivanovo evanđelje u usporedbi sa sinoptičkima prikazuje događaj koji se zbio kronološki ranije od događaja koji prikazuju sinoptici. Ne donosi detalje Isusova prolaska uz obalu Galilejskog mora niti smješta radnju u konkretni prostorni kontekst. U Ivanovu evanđelju navodi susret s Isusom i boravak u Isusovu domu (F), što je uočljivo u (7).

(7)

Ivan   **Sutradan** opet stajaše Ivan s dvojicom svojih učenika. Ugleda Isusa koji je onuda prolazio i reče: „**Evo Jaganjca Bo žjega!**” Te njegove riječi čula ona dva

²⁶ *Grčko-hrvatski rječnik*, 7. izdanje (priredio: Milivoj Sironić), Školska knjiga, Zagreb, 2005.

²⁷ Ime je u onomastici svrstano među osobna imena svetačkoga podrijetla, koje je potvrđeno u latinskim vrelima od XI. stoljeća, a hrvatski lik potvrđen je u glagoljičnim i ciriličnim izvorima iz XIII. i XIV. stoljeća. Ime je prvo nosio upravo apostol Petar. (Ankica Čilaš Šimpraga, Dubravka Ivšić Majić, Domagoj Vidović, *Rječnik suvremenih hrvatskih osobnih imena*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2018., 235).

njegova učenika pa pođoše za Isusom. Isus se obazre i vidjevši da idu za njim, upita ih: „Što tražite?” Oni mu rekoše: „Rabbi” – što znači: „Učitelju” – „gdje stanuješ?” Reče im: „**Dodite i vidjet ćete.**” Pođoše dakle i vidješe gdje stanuje i ostadoše kod njega **onaj dan**. Bila je **otprilike deseta ura**. (Iv 1,35–39)

Povezivanje s pričom o Ivanu Krstitelju – Ivanovo evanđelje nadozvezuje se na svjedočanstvo Ivana Krstitelja, za kojim slijedi da je Krstitelj sljedećeg dana (što je izraženo priložnom oznakom vremena na početku retka Iv 1,35) bio s dvojicom svojih učenika, među kojima je bio i Andrija, Šimunov brat. Možemo zaključiti da se događaj zbio ranije od događaja prikazanog kod Mateja, Marka i Luke jer Ivan Krstitelj još uvijek nije bio bačen u tamnicu. Ivan Krstitelj ponovno potvrđuje da je Isus otkupitelj, Jaganjac Božji koji će otkupiti grijeh čovječanstva, što potiče dvojicu njegovih učenika da pođu za Isusom i pobliže ga upoznaju (Iv 1,37). Isus učenike poziva u svoj dom. Budući da će Andrija nakon toga pozvati i svojega brata, možemo zaključiti da ih je Isus bio upoznao i zacijelo znao što će od njih tražiti za određeno vrijeme, ali konkretni im je poziv uputio onda kada je šetao uz obalu Galilejskog mora.

Ivanovo evanđelje, dakle, pruža širi kontekst, ali ne zadržava se na jednakim detaljima i prepričavanjima kakva se javljaju u Matejevu, Markovu i Lukinu evanđelju, upravo zbog toga što je Ivanovo evanđelje u većoj mjeri usmjereno na cilj Isusova dolaska i važnost njegovih postupaka, a ne na kronologiju događaja.

4.2.7. *Reakcije prvih učenika (G)*

Sva četiri evanđelja sadrže stavku o reakcijama prvih učenika (G). Sinoptici donose reakcije na Isusov poziv da ga slijede u javnom djelovanju, a Ivanovo evanđelje reakcije na samo upoznavanje s Isusom. Stavka je navedena u (8)

(8)

Matej	Oni brzo ostave mreže i pođu za njim. (...) Oni brzo ostave lađu i oca te pođu za njim. (Mt 4,20; 22)
Marko	Oni odmah ostaviše mreže i pođoše za njim. (...) Oni ostave oca Zebedeja u lađi s nadničarima i otiđu za njim. (Mk 1,18; 20)
Luka	Oni izvukoše lađe na kopno, ostaviše sve i pođoše za njim. (Lk 5,11)
Ivan	Jedan od one dvojice, koji su čuvši Ivana pošli za Isusom, bijaše Andrija, brat Šimuna Petra. On najprije

nađe svoga brata Šimuna te će mu: „Našli smo Mesiju!” – što znači „Krist – Pomazanik”. Dovede ga Isusu, a Isus ga pogleda i reče: „Ti si Šimun, sin Ivanov! Zvat ćeš se Kefa!” – što znači „Petar – Stijena”. (Iv 1,40–42)

Spremnost učenika – Sva četiri evanđelja ukazuju na spremnost i entuzijazam prvih učenika. U Matejevu evanđelju kod sve je četvorice prvih učenika izražena spremnost i poslušnost priložnom oznakom vremena *brzo*, a u Markovu priložnom oznakom vremena *odmah*. Osim toga, različit je izravni objekt upotrijebljen uz prijelazni glagol *ostaviti*.

Napuštanje materijalnog i(li) nematerijalnog – I kod Mateja i kod Marka naglašeno je da su Šimun Petar i Andrija ostavili *mreže*, dok su kod Mateja Jakov i Ivan prikazani kao oni koji su ostavili *lađu i oca*, a kod Marka *oca Zebedeja u lađi s nadničarima*. Dakle, kod Marka osim izravnog objekta nailazi se i na lokativ mjesta i na instrumental društva – i jedno i drugo u funkciji je priložnih oznaka. Matejevo evanđelje naglašava da su učenici ostavili i materijalna dobra i obitelj (lađa i otac), a Markovo naglasak stavlja na obitelj (otac). Lukino je evanđelje detaljnije, ne sadrži popratne okolnosti koje ukazuju na način polaska za Isusom (osim već navedena Petrova kolebanja zbog vlastite grješnosti te Isusova hrabrenja), ali uz glagol *ostaviti* upotrijebljen je izravni objekt neodređene zamjenice *sav, sva, sve*. Neodređenom je zamjenicom *sav, sva, sve* uključena cjelokupnost onoga što su imali – bilo materijalno, bilo nematerijalno.

(Ne)poznavanje Isusa – Budući da Ivanovo evanđelje ne donosi isti događaj kao sinoptička, reakcija se ne odnosi na sam polazak za Isusom u javno djelovanje, već saznajemo reakciju na upoznavanje s Isusom. Navedeno je da je Andrija prvo otišao do svoga brata kako bi mu što prije rekao da su pronašli Mesiju. Priložnom oznakom vremena (Iv 1,41) izražen je Andrijin zanos zbog te činjenice. Činjenica da je Isus u ovome dijelu Šimuna prozvao Petrom potvrđuje to da se ulomak iz Ivanova evanđelja zbio kronološki prije ulomaka iz sinoptičkih evanđelja te da su Petar i Andrija već poznavali Isusa u trenutku kad je prišao njihovim lađama i tražio od njih da se otisnu na more. Oni su ga već tada priznavali kao Učitelja i Petrova je poniznost došla do izražaja kada je odlučio baciti mreže bez obzira na prethodni loš ulov.

4.2.8. Odnos Jakova i Ivana s ocem (H)

Matejevo i Markovo evanđelje sadrže stavku o odnosu Jakova i Ivana s ocem (H). Stavka je navedena u (9).

(9)

Matej (...) **Pošavši odande**, ugleda druga dva brata, Jakova Zebedejeva i brata **mu** Ivana: **u lađi su sa Zebedejem, ocem svojim**, krpali mreže. **Pozva i njih**. Oni **brzo ostave lađu i oca** te pođu za njim. (Mt 4,21–22)

Marko **Pošavši malo naprijed**, ugleda Jakova Zebedejeva i **njegova** brata Ivana: u lađi su krpali mreže. (...) Oni **ostave oca Zebedeja u lađi s nadničarima** i otiđu za njim. (Mk 1,19–20)

Otac u Mateju i Marku – Matejevo evanđelje stavlja najveći naglasak na odnos prvih učenika s ocem jer se imenicom *otac* koristi dvaput – prvi put u tumačenju toga tko je Zebedej, drugi put u navođenju toga što su učenici napustili. Markovo evanđelje tom se imenicom koristi samo u kontekstu napuštanja, a zatim donosi i dodatni podatak – navedeno je da je Zebedej bio u lađi s nadničarima, čime se saznaje da su bili dobrostojeći. Na ovaj se način naglašava i simbolika ostavljanja zemaljskoga oca kako bi se nebeskoga moglo početi zvati Ocem. Srž toga uočljiva je i u molitvi Očenaš kojoj je Isus naučio svoje učenike (Mt 6, 9–13, Lk 11, 2–4) i koja ima duboku teološku važnost jer im je upravo kroz tu molitvu primjerom pokazao kako treba moliti. Nadalje, „oslovljavanje Boga kao ‘Oca’ koje stvara povjerenje i uspostavlja neposredni ‘kontakt’ s Bogom određuje odnos zajednice učenika prema onome kojemu se prošnje trebaju iznijeti. To uvodno predstavljanje Boga nije samo uvod za sljedeće prošnje, nego i njihov temelj”.²⁸

5. ZAKLJUČAK

Usporedbom odabranih tekstova o Isusovu susretu s prvim učenicima pokazalo se da su evanđelja poprilično slična, ali i da se prema određenim odrednicama jedno ili dva evanđelja izdvajaju u odnosu na ostala. Leksičkom analizom hrvatskoga prijevoda utvrđeno je da je duljina ulomaka potpuno reprezentativna u usporedbi s cjelovitim evanđeljima jer je Lukino evanđelje najdulje, a Markovo najkraće. Također, Markov je tekst leksički najraznolikiji, a Ivanov najmanje raznolik, baš kao i u cjelovitim evanđeljima. Najgušći je prema udjelu samoznačnih pojava Matejev tekst, a najrjeđi Ivanov, što odgovara i udjelima u cjelovitim evanđeljima.

²⁸ Marijan Vugdelija, Očenaš – molitva Gospodnja, *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija* 4 (2004.), 44, 27–56.

U svim je evanđeljima veći udio ličnih glagolskih oblika u odnosu na nelične, ali taj je udio kod Luke i Ivana veći nego kod Mateja i Marka. Ivanovo evanđelje sadrži i najveći udio vremena unutar ličnih oblika, što znači da je, osim na dinamičnosti, naglasak na radnji, a ne na željama, mogućnostima i zapovijedima. Od padežnih su uloga u svim evanđeljima zabilježeni nominativ vršitelj, nominativ imenski, akuzativ predmeta i instrumental društva. U sinoptičkim je evanđeljima zabilježen lokativ mjesta. Po dva evanđelja sadrže genitiv objasnidbeni (Mt, Mk), vremenski akuzativ (Lk, Iv) i vokativ obraćanja (Lk, Iv), što i prema ovim jezičnim odrednicama ukazuje na veću sličnost Lukina evanđelja s Ivanovim nego sa sinoptičkim evanđeljima. U svim su evanđeljima zabilježene rečenice različitih razina složenosti.

Semantičkom je analizom utvrđeno da je od ukupno 8 stavki samo jedna zajednička svoj četvorici evanđelista: G – reakcije prvih učenika. Matej i Marko međusobno su najbliži – slični su i brojem (5) i sastavom (A B D G H) te redoslijedom stavki. Manje su razlike među njima uočljive jedino u sintaktičkim izborima (posvojnost, vrsta rečenice). Lukino se evanđelje izdvaja od ostalih sinoptika po detaljnijem prikazu događaju i dvjema stankama koje sinoptici nemaju. Osobito je značajna tema povlačenja u osamu. Ivanovo se evanđelje u potpunosti izdvaja od ostalih jer ne prikazuje sam poziv četvorici učenika (Andriji, Šimunu Petru, Jakovu i Ivanu) na početak javnog djelovanja, nego donosi događaj koji se zbilo nešto ranije (upoznavanje Isusa s Andrijom i Petrom, nakon čega Ivanovo evanđelje odmah navodi da se sutradan Isus uputio u Galileju te uključio Filipa, a Filip Natanela itd.). Time se još jednom potvrđuje da je Ivanovo evanđelje, kao ono koje je nastalo posljednje, manje pozornosti usmjerilo na već poznate činjenice i događaje, a više na Isusovo poslanje i čin spasenja. Dakle, samo su dva evanđelja međusobno vrlo slična, i to dva od triju sinoptičkih – Matejevo i Markovo. Među kanonskim se evanđeljima od ostalih u najvećoj mjeri izdvaja Ivanovo. Međutim, osobitost je Ivanova evanđelja jasna – potvrđena je i teološki i jezično, dok je osobitost Lukina – koje je u određenim jezičnim pokazateljima sličnije Ivanovu, nego evanđelju preostale dvojice sinoptika – zanimljiva i neočekivana.

LANGUAGE ANALYSIS OF JESUS' MEETING WITH HIS FIRST
DISCIPLES IN THE CROATIAN TRANSLATION OF THE GOSPEL

Summary

In this paper, the New Testament event in which Jesus meets and gathers his first disciples will be explored through the analysis of linguistic features. It is an event that is described in all four canonical gospels. The aim of this paper is to show the similarities and differences between gospels according to lexical and syntactical determinants. All texts (Mt 4,18-22; Mk 1,16-20; Lk 5,1-11; Jn1,35-42) were analysed in Croatian translation of the New Testament by B. Duda and J. Fućak due to its widest cultural and liturgical usage. The lexical complexity measures will determine the lexical diversity and lexical density of each text, and they will be compared with the already established measures of the whole gospels. At the syntactic level, words will be analysed as syntactic units, word combinations and sentences. Finally, by analysing the themes represented in the presentation of this event, the gospels will be compared line by line, and it will be determined how the content and semantic level of the text was influenced by the diversity of language choices. Linguistic, content and meaning peculiarities will point to a unique feature of the writing style of a particular gospel.

Keywords: gospels, first disciples, lexis, syntax, semantics